

80 ГОДИНИ ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – САМОКОВ

Албена Симова

Национално издателство за образование и наука „Аз Буки“

През 2016 г. Историческият музей – Самоков, чества своята 80-годишнина. С правилник на Министерство на просвещението от 1936 г. музейната сбирка към

Читалище-паметник „Отец Паисий“, създадена през 1930 – 1931 г., получава статут на държавен Исторически, занаятчийски и художествен музей. Двигател на новия музей се явява художникът Христо Йончев-Крискарец, подпомаган методически от проф. Христо Вакарелски, проф. Васил Захариев и специалисти от Народния музей. Една впечатляваща етнографска изложба от 1938 г. става основа на бъдещата музейна експозиция в новата сграда, специално построена по проект на арх. Юрдан Юрданов и явяваща се първа музейна сграда в България. Така се поставя началото на професионалните занимания с културно-историческото наследство на Самоков, неговото събиране и съхраняване.

В последните 25 години, въпреки трудностите при финансирането на музейни дейности, са реализирани десетки фондови и юбилейни изложби, чествания и гостуване в много музеи в страната и чужбина. От 1993 г. археологическите разкопки на обекти, като Бельова църква, яз. „Искър“, с. Продановци, Шишманово кале и Белчин, стават почти ежегодни. При директор Нина Христовска от 2006 – 2014 г. работата в Музея е съсредоточена върху основния ремонт на експозиционните площи и изграждане на нова експозиция. Паралелно с това започва активна издателска дейност. Задълбочени са контактите с утвърдени институции, като ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“, Софийския университет, БАН, Археологическия институт с музей, и колегията от страната с участия в съвместни изложби. През 2007 г. е поставено началото на системни археологически разкопки в с. Белчин, откъдето се ражда идеята за изграждането на нов филиал на Историческия музей – Самоков. През 2013 г. към филиала се присъединява и музейният комплекс Цари Мали град.

Не липсват примери и за дарителска дейност – една от характерните черти на Българското възраждане. През 2014 г. Историческият музей – Самоков, получава безценно дарение от десетки хиляди културни ценности, част от семейна музейна сбирка с красноречивото наименование „Златен извор“. Тя е организирана и обработвана в продължение на 30 години от Мария Йончева, дъщеря на първия директор на Музея – художника Христо Йончев-Крискарец. Резултатът са 7 родословни дървета и картотека със стотици имена и папки с над 100 изследвания за видни самоковци и събития от историята на Самоков.

В архива на нейния прадядо – възрожденския издател и деец на църковните борби Димитър Хаджииванов Смикаров, са съхранени важни документи за историята на града: завещанието на митрополит Авксентий Велешки, документ за създаването от българската общност на „шпиталята“, т.е. болницата, писма, сметководни тефтери от търговската му дейност, ръкописи на негови издадени и неиздавани книги, екземпляри от неговите издания, едно от които е „Златен извор“ – книгата, дала името на сбирката, с най-ранните рецепти за картофени ястия.

Една специална неизследвана тема от историята на Самоков се попълва от архивите на нейния дядо Ксенофонт Смикаров и вуйчото Димитър Ксенофонов – акционерно дружество и фабрика „Бъдещност“. Американският колеж в Самоков също присъства със снимки и програми, с дипломата на майката Люба Ксенофотова, с бележници-споменици на лелята Елисавета Ксенофотова, завършили Девическото училище на колежа в началото на XX в.

Мария Йончева е оставила описи и описания, разчетени ръкописи, пояснителни бележки, подготвени за печат и непубликувани изследвания. Самоковската общественост е в дълг към нейната неуморна работа за запазване на колективната памет и особено за нов прочит на един неизследван период от Освобождението до 9 септември 1944 г. чрез личните истории на представителите на елита на самоковското общество – фабриканти, предприемачи, учени, над десетина царски генерала, учители, художници и др. Богатите архиви ревизират представите за един западнал град с бедно пролетарско население, дълбока провинция близо до столицата. Достатъчно е да се вгледа човек в лицата от старите фотографии, да проследи непрекъснатия стремеж за модернизация на градската среда и бита, да види университетските дипломи на селските учители и учителки, за да усети атмосферата на традиции и образованост, една култивирана публика с вкус към театъра, художествените изложби и музиката.

Всичко това ще намери място в книгата „Златен извор“ (съст. Невена Митрева), която вече е подготвена за печат.

Основното мероприятие, посветено на 80-годишнината на Историческия музей – Самоков, е националната научна конференция „История и развитие

на музеите в България“, която се проведе на 17 и 18 юни. Проф. д-р Цветана Къосева от Националния исторически музей беше научен ръководител на форума, в който се включиха над 30 участници. Част от темите бяха свързани с дейността на самоковския музей и с неговите филиали и други обекти, както и с миналото на града и района. Доклади и съобщения изнесоха университетски професори, научни работници от БАН, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, асоциация „Онгъл“, специалисти от музеи в София, Варна, Ямбол, Ловеч, Димитровград и други градове в страната. В конференцията участие взеха и двама музейни специалисти от Музея на Понишавието в Пирот, Сърбия, които се занимават с наследството на самоковските зографи и дърворезбари там.

Резултат от планираната изява ще бъде едно издание с доклади от научната конференция за историята и на други български музеи, което Министерството на културата финансира по проект на Историческия музей – Самоков.

80TH ANNIVERSARY OF HISTORY MUSEUM – SAMOKOV

Dr. Albena Simova

Az Buki National Publishing
House for Education and Science
125, Tzarigradsko Chaussee Blvd., bl. 5
1113 Sofia, Bulgaria
E-mail:history@azbuki.bg